

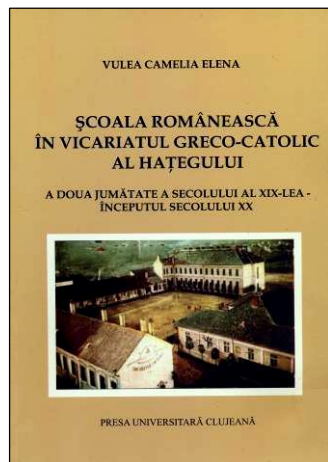
Camelia Elena Vulea, Școala românească în vicariatul greco-catolic al Hațegului. A doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului XX, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009, 228 p.

Apariția editorială *Școala românească în vicariatul greco-catolic al Hațegului. A doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului XX*, ce poartă semnătura autoarei Camelia Elena Vulea, vine să întregască prețioasele contribuții cu care ne-a obișnuit în acest peisaj tematic. *Vizițiuni canonice în Țara Hațegului* (colaborare cu Luminița Wallner Bărbulescu); *Biserica greco-catolică din vicariatul Hațegului (1850-1918)* sunt doar două dintre lucrările, la care se adaugă un număr important de studii: *Preotul între sacru și profan în vicariatul greco-catolic al Hațegului (1855-1857)*; *Rețeaua școlară în vicariatul greco-catolic Hațeg, între anii 1849-1867*; *Rolul preotului în comunitate, în viziumea lui Ștefan Moldovan, vicar al Hațegului*; *Preoțimea greco-catolică din vicariatul Hațegului la mijlocul secolului al XIX-lea*; *Starea materială a preoțimii greco-catolice din vicariatul de Hațeg (1850-1864)*; *Aspecte din istoria școlară în vicariatul Hațegului între 1850-1867. Problema localurilor de școală etc.*, prin care autoarea s-a dedicat istoriografiei Țării Hațegului.

Privită în integralitatea sa, Țara Hațegului, prin puternica sa individualitate istorică, dar și prin încântătoarea sa geografie, s-a bucurat, de-a lungul timpului, de un interes istoriografic aparte. Problema învățământului în acest spațiu geografic „unde natura s'a arătat atâu de darnică cu podăbele sale”¹, a fost însă mai puțin studiată în istoriografia noastră, ceea ce îi conferă prezentului demers, prin actualitatea și importanța subiectului, o însemnătate deosebită. Căci, așa cum însăși autoarea susținea în paginile lucrării

„cercetarea istoriei învățământului, a școlii - instituție culturală în esență, dar și națională în circumstanțele politice ale vremii - reprezintă calea cea mai relevantă pentru cunoașterea istoriei culturale și sociale a unui popor” (p. 8).

Trebuie să mărturisim, de asemenea, că această lucrare, parte din teza de doctorat a autoarei, *Școala românească în vicariatul greco-catolic al Hațegului. A doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului XX*, apărută la Editura

¹ Z. Boiu, *Apele noastre*, în *Transilvania*, anul 23, nr. 11, noiembrie, 1892, p. 373.

Presa Universitară Clujeană, relativ modestă ca dimensiuni (228 p.), impresionează prin volumul de muncă, o muncă ce se bucură de o bogată bibliografie, de o foarte prețioasă informație arhivistică și de o remarcabilă analiză istorică.

În ceea ce privește structura lucrării, ea debutează cu un capitol mare, consemnat sub denumirea de *Biserica și școala în vicariatul greco-catolic al Hațegului între anii 1850-1918*, ce este divizat în mai multe problematici punctuale, sub formă de subcapitole.

Astfel, primul subcapitol, *Școala elementară românească între Biserică și politica oficială*, se deschide cu câteva *considerații generale* (p. 7-37), în care se face o specială referire la cadrul general de evoluție a sistemului școlar hațegan, prin prezentarea celor mai importante norme legale care și-au pus amprenta, prin conținutul lor, asupra școlilor, precum și schimbările de regim politic care au influențat, într-un fel sau altul, dezvoltarea învățământului, urmate de alte câteva pagini în care se discută *coordonate ale politicii școlare a Episcopiei Lugojului* (p. 13-27). Tot aici se încearcă să fie stabilită *constituirea și organizarea rețelei școlare elementare hațegane* (p. 27-37). Pentru autoare, alcătuirea rețelei școlare hațegane a fost un proces lent, dar cu rezultate vizibile, datorită acțiunii a mai multor factori. Ca atare, succesele obținute în rețeaua școlară hațegană, nu au înfățișat doar materializarea exclusivă a politicii ierarhiei, ci și strădania comunităților care s-au angajat în sprijinirea obiectivelor trasate de forurile bisericești.

Preparandiei din Hațeg (p. 38-50) îi este destinat un subcapitol aparte. Aflăm, în acest fel, că apariția vremelnică a Preparandiei din Hațeg,

„deschisă ca întru aceea să se pregătească tinerii cu atâta învățatură încât să se poată aplica pe la comunități de dascăli, care să înainteze deșteptarea gloatelor întru cunoașterea datoriiilor către D[umne]zeu, către Înălțatul Împărat, către patria și toți conlocuitorii ei și către sine însuși” (p. 49-50),

în peisajul școlar sărac al acestei zone, a avut consecințe de durată asupra transformării la nivel calitativ a procesului didactic, precum și a corpului profesoral. Înființată prin strădania lui Ștefan Moldovan, impunerea ei în societate spre sfârșitul secolului al XIX-lea, prin trasarea unui nou profil instituțional școlar, a constituit un prim pas important și necesar în direcția unor modificări substanțiale. Atrăgând tineri din întreg comitatul Hunedoarei, Preparandia din Hațeg, văzută ca un izvor al speranței într-un viitor apropiat mai bun, a constituit una din cele mai remarcabile creații școlare românești din anii absolutismului.

Lucrarea continuă apoi cu unele informații despre *Școala trivială din Hațeg* (p. 50-65), acestea formând obiectul celui de-al treilea subcapitol. În acest sens, autoarea opinează că după anul 1858, la fel ca ierarhia ortodoxă,

și cea greco-catolică, în paralel cu încercările de a redeschide Preparandia, și-a concentrat atenția înspre școala trivială. Demersurile în această problemă s-au desfășurat pe mai mulți ani, printre cei preocupați de acest aspect numărându-se vicarii Gavril Pop și Petru Pop, precum și canonicul Ștefan Moldovan care, de la Lugoj, a continuat să-și manifeste interesul pentru zona Hațegului. Cu tot efortul depus, ierarhia ecleziastică nu a reușit însă înființarea unei școli populare centrale românești. Tinerii au fost nevoiți să frecventeze școlile altor confesiuni sau pe cele de stat, cu excepția timpului în care a funcționat Preparandia și școala grănicerească. În schimb, lungile dezbateri pe tema dreptului de a avea o școală trivială, au avut efecte asupra relației dintre membri celor două confesiuni, iar pactul acceptat a dat expresie unei idei de școală comună, organizată și susținută dincolo de culoarea confesională.

Într-o manieră temeinică este abordat și subcapitolul al patrulea, *Învățătorii școlilor hațegane* (p. 65-105), care, pentru început, aduce în discuție *modalități de numire a învățătorilor* (p. 65-70). Chestiune delicată și totodată însemnată, modalitatea de numire a dascălilor s-a făcut plecând, mai întâi de toate, de la eliberarea unui post sau crearea unui nou ca urmare a înființării unei noi școli. Cel care înainta cererea inițială pentru organizarea unui concurs, se pare că era chiar parohul local. Cererea realizată de paroh era înaintată vicarului, ca intermediar între comunitate și Episcopia Lugojului, și era atent analizată, fiind investigate toate împrejurările ce urmau să marcheze activitatea dascălului (salariu, locuință corespunzătoare, pregătirea pentru cariera didactică a solicitantului, starea imobilului școlar, dotarea și susținerea școlii) și numai apoi, printr-un circular, Episcopia făcea publică organizarea concursului. Ulterior însă, asupra acestui aspect au fost extinse prerogativele inspectoratului școlar. Cu toate că uneori cauze, independente de forul episcopal, au dus la compromisuri, politica școlară trasată cu meticulozitate a dat roade care s-au concretizat în creșterea numărului personalului calificat din școli și în sporul calitativ înregistrat de învățământul elementar hațegan. De aici, de la *modalitățile de numire a învățătorilor*, analiza este extinsă asupra *nivelului de pregătire al învățătorilor* (p. 70-81), ajungând în final la cercetarea unui alt aspect distinct al evoluției sistemului școlar hațegan, și anume *starea materială a învățătorilor* (p. 81-105).

O competentă analiză însoțește și paginile dedicate *Cadrului formativ* (p. 105-137). În acest context se discută despre: *conținutul învățământului elementar popular* (p. 105-113), *manuale școlare utilizate în școlile populare hațegane* (p. 113-127) și *frecvența școlară* (p. 127-137). Din lectura acestui ultim subcapitol reiese că școlarizarea și frecvența copiilor în școli a reprezentat o problemă greu de depășit, în măsura în care mentalitatea țărănească tradițională ignora

utilitatea instruirii școlare. La nivelul mentalului colectiv, ne spune autoarea, era fixată concepția potrivit căreia ceea ce a fost bun pentru generațiile anterioare va fi bun și pentru cele ce urmează. La această ignoranță și nepăsare a oamenilor s-a adăugat și sărăcia, factori care au dus la reținerea copiilor acasă, pentru a ajuta în gospodărie, și la imprimarea unui ritm lent procesului de cuprindere a copiilor în școlile din ținutul Hațegului.

Organizarea și administrarea procesului de învățământ (p. 138-163) constituie penultimul subcapitol, în care se prezintă *inspecția procesului de învățământ* (p. 138-151), *rolul senatelor școlare în procesul de învățământ* (p. 151-156) și *fonduri școlare și resurse materiale* (p. 156-163). În această ultimă parte, *fonduri școlare și resurse materiale*, s-a urmărit o scurtă trecere în revistă a bunurilor mobile și imobile care au format averea școlilor confesionale, precum și a modalităților de obținere și de administrare a acestora, plecând de la acte de donație, de la contracte de vânzare-cumpărare, de la arendarea avutului financiar și de la numeroase inventare realizate cu ocazia vizitelor canonice sau a instalării pe post a învățătorilor. Autoarea constată că, puse în fața necesităților de aderare la spiritul civilizator al epocii, comunitățile hațegane au avut forța și dorința necesară pentru eliminarea majorității defectelor și încadrarea învățământului hațegan în direcțiile generale ale epocii.

Ultimul subcapitol al cărții dedică 29 de pagini *Edificiilor școlare hațegane* (p. 163-192). Problematika urmărită de autoare se deschide cu o descriere, din anul 1813, a lui D. Țichindeal a stării școlilor:

„dacă voiești să știi în sat, unde e școala, nu întreba pe nimeni, ci du-te, și apoi vei afla o casă, nu departe de biserică, dezgrădită, descoperită, cu ferștile sparte și hârtie lipite; să știi că aceea este școala!” (p. 163).

După opinia autoarei, această afirmație este întru totul valabilă și în privința școlilor hațegane în primele decenii ale celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Constatarea acestei realități, dezvăluie o imagine care este departe de ceea ce ar fi trebuit să reprezinte școala modernă în secolul al XIX-lea, situație ce a fost dată, în primul rând, de starea materială și mentalitatea locuitorilor satelor, cărora le revenea obligația întreținerii școlilor.

În încheierea lucrării sunt prezentate *Concluziile* (p. 193) evenimentelor din domeniul școlar, ce s-au desfășurat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în vicariatul greco-catolic al Hațegului, arătându-se că

„în ciuda tuturor obstacolelor, însă cauza școlii a progresat contribuind în mod decisiv la ridicarea nivelului cultural al zonei, precum și al numărului cunoscătorilor de carte” (p. 193).

Cartea mai cuprinde: anexe (p. 197-213), surse (p. 215), bibliografie (p. 217-220), indice de localități (p. 221-223) și indice de nume (p. 225-228).

Așadar, o excelentă cunoscătoare a fondurilor de arhivă, Camelia Elena Vulea ne oferă prin *Școala românească în vicariatul greco-catolic al Hațegului. A doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului XX* o lucrare care din punct de vedere istoriografic, prin felul în care a fost gândită și, ca atare, scrisă, vine să acopere o arie mai puțin cercetată până acum, ce contribuie la ilustrarea unor momente din trecutul românilor hațegani și care este, fără niciun dubiu, demnă de cel mai ridicat interes.

Anca-Daniela HUȚ*

Viorel Gheorghe Codrea, Maria Basarab, *Parohia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, Cugir. Restitutio*, fără editură, Deva, 2011, 336 p.

Cartea pe care ne propunem să o recenzăm constituie una dintre puținele monografii dedicate special istoriei unei mari parohii greco-catolice transilvănene. Tocmai de aceea, subiectul fiind circumscris unei teme de interes, ar trebui să acopere întreaga problematică, adeseori complexă, pe care titlul o impune.

Lucrarea debutează cu un **Cuvânt introductiv** (p. 5-6) semnat de Alexandru Mesian, episcop de Lugoj, cel care dă și binecuvântarea tipăririi volumului.

Urmează o **Prefață** (p. 7-17), în care cei doi semnatari ai lucrării își motivează demersul istoric și confesional prin lipsa unei monografii de gen - demers altfel lăudabil - însă păcătuiesc printr-o nedisimulată atitudine subiectivă și implicare emoțională, uneori exagerată. Mai mult chiar, autorii cărții dovedesc carențe flagrante de documentare și nu numai. Un bun exemplu îl constituie chiar un paragraf din prefață, prin care este acuzată lipsa oricărei

* Doctorand, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia; e-mail: danianca_hd@yahoo.com.